

Covid-19 Pandemisi Döneminde Kişilerin Değişen Hijyen Alışkanlıkları

Changing The Hygiene Habits Of Persons During Covid 19 Pandemic Period

Ebru CENGİZ¹ Mürsel TİRGİL²

¹ İstanbul, Türkiye

² Öğr.Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve bütün dünyayı etkisi altına Covid-19 pandemisi, başta sağlık sistemleri olmak üzere sosyal hayat ile ekonomileri olumsuz şekilde etkilemiş ve milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Söz konusu pandemiden Türkiye de olumsuz şekilde etkilenmiş ve pandemi ile mücadele için çeşitli stratejiler uygulamaya koyulmuştur. Bunların başlıcaları arasında "maske, sosyal mesafe ve hijyen kuralları" gelmektedir. Hijyen kuralları çerçevesinde Türkiye'de Covid-19 ile mücadele için "alkol içeren kolonyalar, dezenfektanlar, sabun ve deterjan" gibi çeşitli kimyasallar kullanılmaktadır. Pandeminin ilk zamanlarında bu ürünlere olan talep, arzdan daha fazla arttığından ürünlerin stokları tükenmiş, ayrıca bu ürünlere olan ilgi internet üzerinden yapılan aramalara da yansımıştır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisinde kişilerin hijyene dair tutumlarındaki değişimin internet aramaları verileri aracılığıyla incelenmesidir. Çalışma nitel bir çalışmadır. Kişilerin hijyen alışkanlıkları önemli olmakla beraber, covid-19 pandemisiyle bu değişikliklerin neler olduğu konusu da halk sağlığı açısından önemlidir. Çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye özelinde son beş yılda söz konusu ürünlere ilişkin internet aramaları incelendiğinde "kolonya, dezenfektan, el dezenfektanı, sabun" kelimelerinin 8-14 Mart 2020, "maske" kelimesinin de 5-11 Nisan 2020'de internet arama sıklığının diğer zamanlara kıyasla daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, hijyen, maske, pandemi.

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic, which emerged in Wuhan city of Hubei province of China and affected the whole world, negatively affected social life and economies, especially health systems, and caused the death of millions of people. Turkey has also been negatively affected and several strategies have been put in place to struggle the pandemic. The main ones are "mask, social distancing and hygiene rules". Within the framework of rules of hygiene in Turkey for combating Covid-19 include various chemicals are used such as "cologne containing alcohol, disinfectants, soaps and detergents". In the early days of the pandemic, these products became out of stock because the demand increased more than the supply. Also the interest in these products reflected in the searches made on the internet. In this regard, the purpose of this study is to examine the change in people's attitudes towards hygiene in the Covid-19 pandemic through internet search data. The study is a qualitative study. Although the hygiene habits of people are important, the issue of what these changes are with the COVID-19 pandemic is also important for public health. It is thought that the study will contribute to the literature. For "Cologne, disinfectant, hand disinfectant, soap" words in 8-14 March 2020 and "Mask" word in 5-11 April 2020 in Turkey when internet searches for the products in question are examined in last five years found higher internet search frequency compared to other times.

Keywords: Covid-19, hygiene, mask, pandemic.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine sebep olan çeşitli pandemiler ortaya çıkmıştır ve bunların en sonuncusu da "Covid-19 Pandemisi"dir. Covid-19 pandemisi, 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde başlayıp kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır ve 21. yüzyılda insanlığın gördüğü en büyük salgın haline gelmiştir. Covid-19, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından 30 Ocak 2020'de "uluslararası kamu acil durumu"; 11 Mart 2020'de ise "pandemi" olarak ilan edilmiştir (WHO, 2005). Covid-19 pandemisinin yayılımı incelendiğinde, 7 Ocak 2021'de dünya genelinde 88.171.040 kişinin enfekte olduğu ve 1.900.990 kişinin hayatını kaybettiği belirlenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021). Türkiye'de ise Covid-19 sebepli ilk vaka 10 Mart 2020'de, ilk ölüm ise 17 Mart 2020'de gerçekleşmiştir. İlk vakanın tespit edildiği tarihten Şubat 2022'ye kadar Sağlık Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de Covid-19, 12.823.000 vakaya; 90.240 ölüme neden olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021). Bu dönemde bireyler bazı alışkanlıklarını değiştirmiştir. Bunların başında da hijyen alışkanlığı gelmektedir. Hijyen, bireylerin hastalıklardan korunması için üstünde durmaları gereken önemli bir konudur (Deveci, 2010). Özellikle pandemi döneminde hijyenin önemi oldukça büyüktür. Hijyenin sağlanması durumunda virüsün insanlara bulaşması önenebilecektir. Hijyen sağlama adına farklı kimyasallardan yararlanılmaktadır. Bunlardan en bilinenleri, alkol içeren kolonyalar, dezenfektanlar, sabunlar ve deterjanlardır. Bu tür ürünlere olan talep, ilk vakanın bildirildiği Mart 2020 tarihi itibarıyla oldukça fazla şekilde artmış ancak arz yetersiz kalmıştır ve hükümet çeşitli önlemler alarak talebin karşılanmasına çalışmıştır. Hijyen için gerekli kimyasalların bulunamamasının en önemli etkenlerinden biri de bu ürünleri üreten işletmelerin bu durum karşısında hazırlıksız olmalarıdır. Bireyler ürünlere ulaşamadıkları durumlarda internet üzerinden sipariş vermek için çeşitli araştırmalar yapmıştır (İnce ve

Tor Kadioğlu, 2020). Bu araştırmalar neticesinde Google Trends uygulamasına çeşitli veriler yansımış ve pandemi dđneminde bu ũr¼nlerin arama oranlarının oldukça y¼ksek olduğu gđzlemlenmiřtir. Bu çalışmadaki amaç Covid-19 dđneminde kişilerin hijyene dair davranışlarının değişimini internet araştırmalarıyla incelemektir.

Pandemi Kavramı ve Geçmişten G¼n¼m¼ze Bazı B¼y¼k Pandemiler

Pandemi, Eski Yunanca'da "t¼m" anlamına gelen "pan" ve "insanlar" anlamına gelen "demos" sđzc¼klerinden oluşan "t¼m insanları etkileyen" anlamında bir kavramdır (Budak ve Korkmaz 2020). Geçmişten g¼n¼m¼ze bakıldığında onlarca pandemi ortaya çıkmış, milyonlarca insan hayatını kaybetmiş ya da hastalığın yaşam boyu s¼ren etkilerine maruz kalmıştır.

Tablo 1: Geçmişten G¼n¼m¼ze Bazı B¼y¼k Pandemiler(Murray ve ark., 2010)

Salgın-Pandemi	Zaman Dilimi	Tahmini Ől¼m Sayısı
Kara Veba	1347-1351	200 milyon
iek Hastalığı	1700'l¼ yıllar	20 milyondan fazla
Kolera Pandemileri	1817-1923	1 milyondan fazla
İspanyol Gribi	1918-1920	100 milyondan fazla
Hong Kong Gribi	1968-1970	1 milyon
HIV/AIDS	1981-g¼n¼m¼z	Yaklaşık 35 milyon
SARS	2002-2003	770
Domuz Gribi	2009	Yaklaşık 10 bin
Ebola	2014-2016	11 bin
MERS	2015-2018	850
Covid-19	2019-g¼n¼m¼z	Yaklaşık 6 milyon

Tarihte ilk pandemi M.Ő. 412 yılında Hipokrat ve Livy tarafından grip pandemisi olarak bildirilmiştir (Kuszewski ve Brydak, 2000). İNFLUENZA pandemisine ait kayıtlar 1580 yılına ait olup, bu pandemiden sonra 31 pandemi tanımlanmıştır. 1918-1919 yıllarında saptanan en b¼y¼k pandemi olup, 100 milyondan fazla kişinin Ől¼m¼ne neden olduğu tahmin edilmektedir (Murray ve ark., 2010; Aslan, 2020). Aşağıdaki tabloda 1347 yılından g¼n¼m¼ze kadar olan s¼rete yaşanan bazı b¼y¼k pandemiler tahmini Ől¼m sayıları ile birlikte gđsterilmektedir.

SARS CoV-2 (COVID-19) Pandemisi

Koronavir¼sler (CoV), nezle gibi toplumda sık gđr¼len, hafif klinik tablolara yol açabildiği gibi, *Orta Doğu Solunum Sendromu* (Middle East Respiratory Syndrome, MERS) ve *Ağır Akut Solunum Sendromu* (Severe Acute Respiratory Syndrome, SARS) gibi ciddi ve Ől¼mc¼l enfeksiyonlara da yol açabilen geniş bir vir¼s ailesidir. Koronavir¼slerin insandan insana bulaşabilen alt tipleri bulunmakla birlikte; hayvanlarda saptanan bazı alt tipleri de insanlara geçerek ciddi hastalık tablolarına neden olabilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020: Park ve ark., 2020).

SARS-CoV, 21. y¼zyılın ilk uluslararası acil sağlık durumu olarak 2003 yılında Çin'in Guandong eyaletinde, daha Önceden bilinmeyen bir vir¼s halinde ortaya çıkmıştır. Őlkeler arası seyahatler sonrası kısa s¼re içerisinde Hong Kong, Vietnam gibi ũlkelere yayılmış; Temmuz 2003'te salgın bittiğinde, 6 kıtada, 29 ũlkede, 916'sı (% 10.8) Ől¼mc¼l olmak ũzere 8422 vaka kaydedilmiştir (HasŐks¼z ve ark., 2020). SARS'tan on yıl kadar sonra koronavir¼s ailesinden, daha Önce insan ya da hayvanlarda varlığı gđsterilmemiř olan MERS-CoV, Suudi Arabistan'da yaşayan 60 yaşındaki birinde izole edilmiş; D¼nya Sağlık Őrg¼t¼ (DSŐ) verilerine gđre 2020 yılı itibariyle 27 ũlkede %34,4 Ől¼m oranıyla 858 kişinin Ől¼m¼ne neden olmuştur (WHO, 2020).

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletindeki Wuhan şehrinde başlayan ve kısa s¼rede t¼m d¼nyaya yayılarak 21.y¼zyılda insanlığın gđrd¼đ¼ en b¼y¼k salgın haline gelen COVID-19, DSŐ tarafından 30.01.2020'de "uluslararası kamu sağlığı acil durumu" (WHO 2005); 11.03.2020'de ise "Pandemi" olarak ilan edilmiştir. D¼nya genelinde 2022 şubat sonu itibariyle 435.287.322 vaka ve 5.948.764 Ől¼m bildirilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dđn¼ř¼m Ofisi, 2021: T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dđn¼ř¼m Ofisi, 2022).

Őlkemizde ilk vaka 10 Mart 2020'de, ilk Ől¼m ise 17 Mart 2020'de bildirilmiş ve COVID-19 bu tarihten itibaren 25 şubat 2022 tarihi itibariyle 12.823.699 vakaya; 90.240 Ől¼me neden olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020: T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dđn¼ř¼m Ofisi, 2022).

Pandeminin Bireylerin Alışkanlıkları Őzerine Etkisi

Y¼ksek bulaş hızı ve Ől¼m oranları, aşısının hen¼z tam olarak etkinliğinin belli olmayışı, tedavi yđntemlerinin ve bunun sonucunda yan etkilerinin net olmayışı; hastalığın tekrar etme riskinin,

prognoz'unun (hastalığın seyri hakkında tahmini ve iyileşme şansı olup olmadığı) ve uzun dönemdeki sonuçlarında belirsizlik bulunması COVID-19 ile ilgili endişe ve korkuları arttırmaktadır. Ayrıca artan toplumsal kaygı, sosyal ilişkileri kısıtlarken ekonomik faaliyetlerdeki azalmayla psikososyal problemleri beraberinde getirmiştir(Demir ve ark., 2021).

Bu dönem, bireylerin bazı alışkanlıklarının değişmesine de neden olmuştur. Bu değişiklikler neredeyse hayatın her alanında gerçekleşmiştir. Çalışma şekilleri, tüketim alışkanlıkları, seyahatler, arkadaşlık-komşuluk ilişkileri, yeme-içme çeşitleri, günlük ve sosyal aktiviteler (konser, sinema, spor yapma vb.), alış-veriş ortamları (e-ticaret, telefonla sipariş vb.), ödeme şekilleri (kapıda ödeme, kredi kartı vb.) değişen bu alışkanlıklardan bazılarıdır. Bu incelemede sayılan bu alışkanlıklar dışında bireylerin değişen hijyen alışkanlıkları ayrı bir başlıkta değerlendirilmiştir. Ancak daha önce pandemi dönemlerinde bulaştan korunmak için alınan bireysel ve toplumsal önlemlere değinilmiştir.

Pandemiden Korunmak İçin Alınan Toplumsal Tedbirler

Sosyal ilişkiler, özellikle COVID-19 pandemi döneminde olduğu gibi ciddi belirsizliğin ve sıkıntıların yaşandığı, sosyal temasın stres faktörlerine karşı bir tampon görevi görebildiği dönemlerde daha çok önem kazanmaktadır (Cengiz, 2022).

Sosyal ilişkilerinin kısıtlanması insanların fiziksel ve ruhsal sağlıklarında önemli sonuçlar doğurabilir(Holt-Lunstad, 2018). COVID-19 pandemisi, içerdiği risklerin yanı sıra 21. Yüzyılda benzerine rastlanmamış sosyal izolasyon önlemlerinin yaygın olarak uygulanmasına neden olmuş ve insanların olağan sosyal yaşamlarında önemli değişikliklere yol açan küresel bir stres faktörü olarak görülmüştür. Virüsün yayılmasını engellemek amacıyla, çoğu ülkede sokağa çıkma yasağı ve çeşitli sosyal izolasyon önlemlerini içeren uygulamalar yapılmıştır. Ülkemizde de kamu kurumlarında çalışanların izinli sayılması, özel sektör çalışanlarının mümkün olduğunca evlerden çalışmaya yönlendirilmesi, gönüllü izolasyon ve kısa süreli sokağa çıkma yasağı gibi çeşitli politikalar uygulanmıştır.

Basılı ve elektronik kaynaklarda, pandemi hakkında hükümetler, ulusal ve uluslararası sağlık kuruluşları tarafından yazılmış çok sayıda broşür ve bilgilendirme yazısı yer almaktadır. Ayrıca sosyal medyada da resmi verilere dayanan paylaşımların yanı sıra doğruluğu şüpheli birçok paylaşım yer almaktadır. Tüm bunlar, hastalığa karşı önlemleri artırmak ve yayılmasını engellemek gibi iyi amaçlarla yapılmıştır(Aşut, 2020).

Devletlerin uyguladığı toplumsal önlemler arasında, önce 65 yaş üstü ve 20 yaş altı vatandaşlar için daha sonra tüm yaş grupları için sokağa çıkma kısıtlamaları, grup etkinliklerinin yasaklanması(düğün, nişan vb.), toplu taşımada oturma düzeninin seyrekleştirilmesi, okullarda, sinema, lokanta gibi mekanlarda, işyerlerinde kapanmaya gidilmesi spor etkinlikleri ertelenmesi, ardından etkinliklerin seyircisiz yapılması sayılabilir. Okulların kapatılmasıyla birlikte kişiler, uzaktan eğitim, lokantaların kapanmasıyla gel-al servisleri ya da evden, internetten sipariş, sinemaların kapanmasıyla dijital platformlar, işyerlerinin kapanmasıyla uzaktan çalışma gibi alışkanlıklar kazanmıştır.

Salgının hızlı bir şekilde seyretmesi ve yeni bir virüs olması nedeniyle insanlar tam olarak bilgilendirilememiştir. Pandeminin ilk zamanlarında bulaşma yollarının neler olduğu hakkında yapılan çalışmaların henüz netlik kazanmaması nedeniyle birtakım yanlışlar yapılmıştır. Örneğin insanlar çevreden edindikleri yanlış bilgiler doğrultusunda virüse karşı etkili olduğunu düşündükleri yiyecek ve içecekleri tüketmişlerdir. Ancak zamanla bu bilgilerin yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca maske kullanımının başlarda bulaşmayı engellemediği konusunda yanlış bilgilendirmeler yapılmış olsa da, daha sonraki zamanlarda maske kullanımının bulaşmayı büyük oranda engellediği görülmüştür. Bulaşmayı engelleyen en önemli üç tedbirin ise maske, mesafe ve hijyen olduğu görülmüştür.

Pandeminin Bireylerin Hijyen Alışkanlıkları Üzerine Etkisi

Hijyen sözcüğü, Yunan mitolojisinde "Şifa Tanrıçası" olan "Hygieia" adından gelmektedir. Mitolojiye göre Hygieia sağlığı korumakla görevli bir tanrıçadır. Bundan yola çıkarak sağlığı korumak amacıyla çalışmakta olan bilime ait bu dala Hygieia Tanrıçası'nın ismi verilmiştir. Günümüz kullanımında hijyen genellikle *temizlik, sağlığı korumak* anlamlarında kullanılmaktadır(Şimşek, 2017: Jumaa, 2005).

Hijyen kelimesi kökenini, Antik Yunan'da tıp tanrısı olarak bilinen Asklepios'un kızının isminden almaktadır. Asklepios'un kızı Hygiea(Hijyen) bir temizlik tanrıçasıdır. Yunanlılara ait mitolojide tanrıça olarak bilinmekte olan Hygieia; insanların bedenî, zihnî ve ruhi temizliğini sürdürmek için ruhi şifa enerjisi sağlayan tanrıça olarak bilinmektedir. Hygiea, hekimliğin simgesinde yer alan yılanı besleyen bir kız olarak ifade edilmektedir. Kavram olarak hijyen; geçmiş zamanlarda sıhhat ve güzelliği temsil

etmekteyken, günümüzde sağlığı sürdürmek için çalışmakta olan bilim kolu olarak bilinmektedir (Tözün ve Sözmen, 2015; Cömert ve Özel, 2015).

Tıp tarihine bakıldığında, ellerin yıkanması ile bulaşıcı hastalıklarının önlenebileceğine dair bulgular, 19. yy kadar açık bir şekilde ortaya konulamamış olsa da, 19. yy ortalarında L. Pasteur ve J. Lister'in uygulamaları aracılığıyla modern tıba girmiştir. Ayrıca aynı yıllarda Ignaz Semmelweis'in sağlık personelinin elleri ile hastaya mikroorganizma bulaşabileceğini göstermesiyle adeta çığır açılmıştır (Demirdal, 2007).

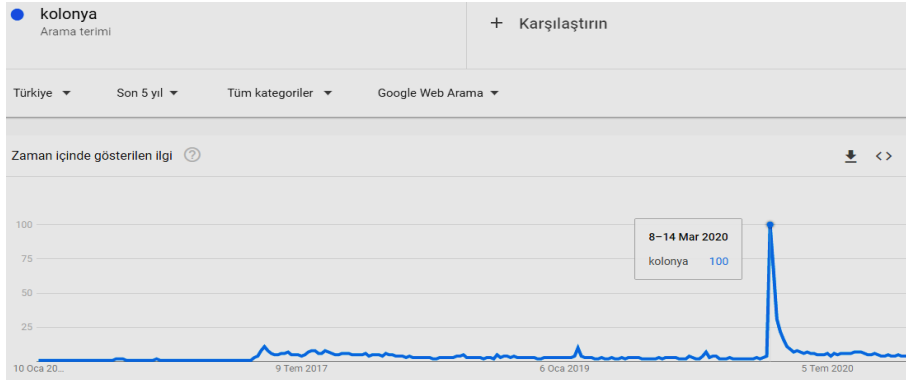
Sağlığın bir bilimi olan hijyen; sağlığı korumak ve sürdürebilmek amacıyla yapılan tüm uygulama ve temizliğe ait tedbirleri içermektedir (Karahocagil ve ark., 2011). Türk Dil Kurumu'na göre hijyen; "sağlık bilgisi, sağlığı sürdürme, hıfzı's-sıhha, sağlığa zarar veren unsurlardan korunma amacıyla yapılan uygulamalar ve alınan temizlik tedbirlerinin hepsi" anlamlarına gelmektedir (TDK, 2021).

"Klasik tıp metinlerinde önemli bir yer tutan *hıfzı's-sıhha*, sağlıklı bir yaşam için yapılan uygulamaların ve alınan önlemlerin tümü; sağlık bilgisi, hijyen anlamına gelmektedir. Günümüzde, Arapça kökenli olan bu sözcüğün yerini Fransızcadan dilimize geçen hijyen sözcüğü almıştır. Osmanlı tıbbında hıfzı's-sıhha hava, iklimler, yeme içme, giyim, uyku, bedenin ve ruhun dinlendirilmesi, banyo, yaz ve kış sporları, kan alma, gibi daha geniş kapsamlı anlamlarda kullanılıp koruyucu hekimlik bilgileri verirken günümüzde hijyen sözcüğü daha özel anlamda kullanılmakta ve genellikle sağlıklı olmak için gereken önemli temizlik kurallarından bahsetmektedir" (Özdoğan ve Kartalcık, 2016).

Bireyler yaşamları boyunca tüm dış çevrenin kirletici faktörlerinin sürekli etkisi altında kalmaktadırlar. Bu yüzden hijyen, bireylerin hastalıklardan korunması açısından üstünde durulması gereken önemli bir mevzudur (Deveci ve ark., 2010).

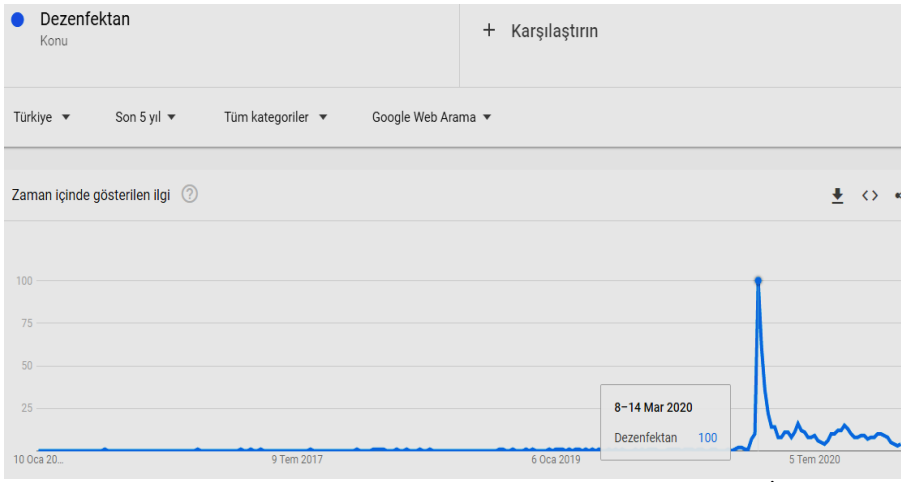
Özellikle pandemi döneminde hijyenin önemi son derece büyüktür. Hijyenin sağlanması virüsün bulaşma ortamlarından insanlara bulaşmasını önleyebilecektir. Hijyen sağlanması için farklı kimyasallar kullanılmaktadır. Bunlar arasında en bilinenleri, alkol içeren kolonyalar, dezenfektanlar, sabunlar, deterjanlar gibi ürünlerdir. Bu dönemde bu tür ürünlerin satışları oldukça artmıştır. Öyle ki Türkiye'de Mart 2020'den sonra bu ürünlerin satış hacimleri ve fiyatları artmış, hatta bu ürünler neredeyse bulunamaz hale gelmiş, karborsaya düşmüştür. Bunda en önemli etken ise bu ürünleri üreten işletmelerin hesapta olmayan bu durum karşısında hazırlıklı olamamaları gelmektedir.

Aşağıdaki grafiklerde Google Trends uygulamasından alınan son beş yıllık kolonya, dezenfektan, el dezenfektanı, maske ve sabun kelimelerinin aranma istatistikleri Türkiye özelinde verilmiştir.

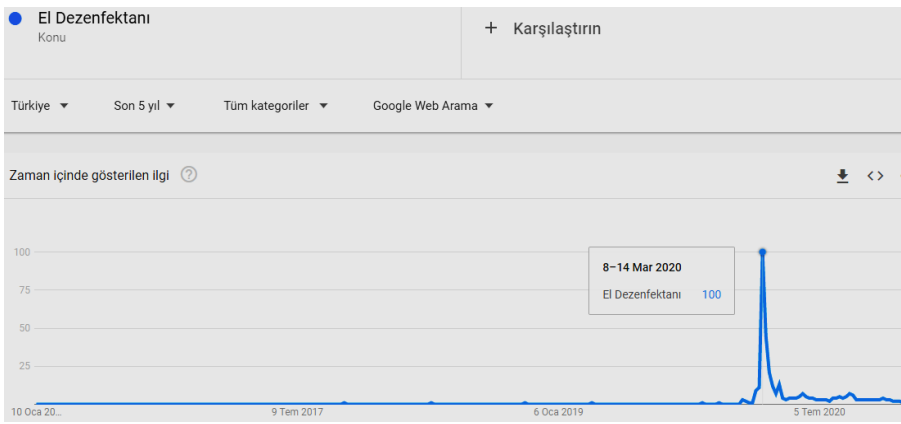
Grafik 1: Google Trends Uygulaması ile Kolonya Kelimesinin Aranma İstatistikleri (<https://trends.google.com.tr/>, 2021)

Grafik 1 incelendiğinde; Google'da kolonya kelimesinin son beş yıl içerisinde pik yaptığı tarihin 8-14 Mart 2020 tarihinde olduğu görülmektedir. Bu tarihte kolonya kelimesinin fazla aranmasının nedeni, dezenfektan olarak kullanılabilir ve kolay ulaşılabilir ucuz bir ürün olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak ilk zamanlarda fiyatlarında artış yaşanması ve piyasada bulunamaması nedeniyle o tarihte fazla arandığı da söylenebilir.

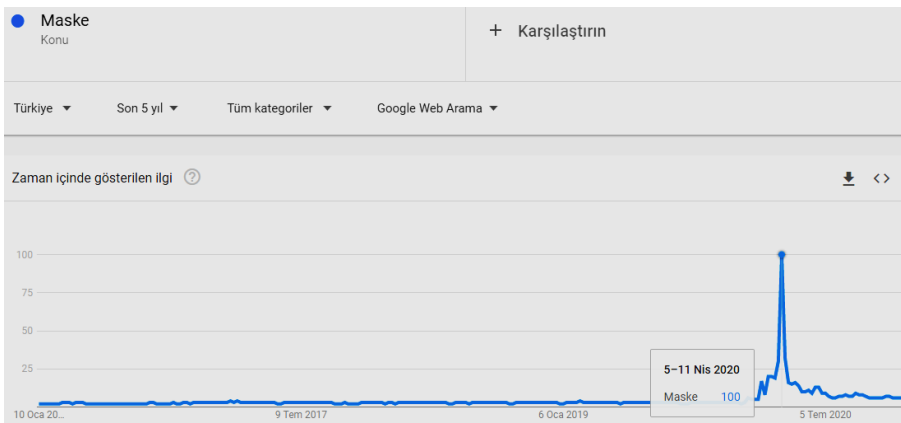
Grafik 2: Google Trends Uygulaması ile Dezenfektan Kelimesinin Aranma İstatistikleri (<https://trends.google.com.tr/>, 2021).

Grafik 2’de ise dezenfektan kelimesinin Google Trends uygulamasında aranma istatistikleri son beş yıl için verilmiştir. Grafik incelendiğinde yine 8-14 Mart 2020 tarihinde maksimum aranma oranına ulaştığı görülmektedir.

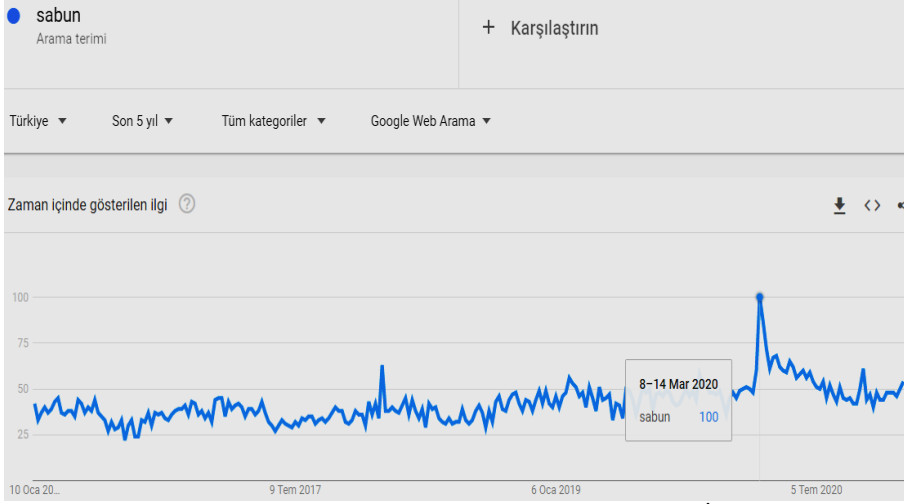
Grafik 3: Google Trends Uygulaması ile El Dezenfektanı Kelimesinin Aranma İstatistikleri (<https://trends.google.com.tr/>, 2021)

Grafik 3’te Google Trends uygulamasında son beş yılda aranan el dezenfektanı kelimesinin seyri verilmiştir. Buna göre kolonya ve dezenfektan kelimesinin aranmasında olduğu gibi pik yapan tarihin, Covid-19 vakasının Türkiye’de görülmeye başladığı 8-14 Mart 2020 arasında olduğu görülmektedir.

Grafik 4: Google Trends Uygulaması ile Maske Kelimesinin Aranma İstatistikleri (<https://trends.google.com.tr/>, 2021).

Yukarıda verilmiş olan grafik 4’te ise yine Google Trends uygulamasında son beş yıl içerisinde maske kelimesinin aranma istatistiği görülmektedir. Ancak burada maske kelimesinin aranmasının maksimum olduğu tarih kolonya, dezenfektan ve el dezenfektanı kelimelerinden farklı olarak 5-11 Nisan 2020 olduğu görülmektedir. Bu tarihin 8-14 Mart 2020’den yaklaşık bir ay sonra olmasının nedeni kanaatimizce ilk başlarda ülkemizde yaşanan "Maske gerekli mi, değil mi?" tartışmalarının son bularak maskenin şart olduğunun anlaşılması olduğu gibi, aynı zamanda hijyenik maske imalatçılarının bu denli yoğun bir talebin bir anda ortaya çıkması neticesinde üretime ve dağıtıma yetişememiş olmalarıdır.

Grafik 5: Google Trends Uygulaması ile Sabun Kelimesinin Aranma İstatistikleri (<https://trends.google.com.tr/>, 2021)

Grafik 5'te ise sabun kelimesinin son 5 yıllık aranma istatistikleri verilmiştir. Buna göre sabun kelimesinin aranmasının maksimum olduğu tarih 8-14 Mart 2020 olduğu görülmektedir.

Yukarıda verilmiş olan grafiklerden anlaşılacağı üzere ülkemizde tüm dünyada olduğu gibi pandeminin başlamasıyla hijyen ürünlerine olan talep artmıştır. Bu talebin artış göstermesinin ana nedeni Covid-19 virüsüne karşı hijyen sağlamanın en kolay yollarından olan dezenfektanların, kolonyaların, sabunların ve maskelerin etkili olmasıdır. Bireylerde pandeminin başlamasının ardından bu ürünler sürekli olarak kullanılabilir hale gelmiştir. Pandemiden önce bireylerin hijyenlerine bu derece yüksek oranda önem vermedikleri düşünülebilir. Zira günlük hayat içerisinde insanlar ellerinde kolonya, dezenfektan vb. hijyen ürünleri ile dolaşmakta, bir yere dokunduklarında ya da evlerine, arabalarına geldiklerinde kapı kolları, asansör düğmeleri gibi yerlere bu hijyen ürünlerini sürmeden dokunmamaktadırlar. Bu tür hijyen alışkanlıklarının pandemi döneminin sona ermesinden sonra da epeyce bir süre daha devam edeceği öngörülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel çapta yaşanan bazı olayların, toplumların ve özelinde insanların yaşam tarzlarını, alışkanlıklarını, dünyaya bakış açılarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ve iletişimlerini değiştirebilmek gibi bir gücü vardır. Sanayi devrimi ile beraber kırsal alanda yaşayan insanlar kentlere göç etmeye başlamışlardır. Önceleri tek katlı, bahçeli, doğa ile iç içe yaşam süren insanlar kentlere göçle beraber, çok katlı binalarla, yeşilin daha az olduğu alanlarla, trafikle, hava kirliliği ile vb. karşılaşmışlardır. Benzer şekilde önceden günde iki öğün yemek yiyen insanlar, işçi sınıfının çalışmalarında haklarını aramaları sonucunda öğle yemeği alışkanlığı edinmiştir. Dünya savaşlarının yaşanması ve bu savaşlarda pek çok erkeğin de hayatını kaybetmesi sonucunda kadınlar çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlamışlardır. Böylece kadınların eş ve anne olma rollerinin yanına ev geçimine destek olma rolü de eklenmiştir. Benzer örnekleri çoğaltabilmek mümkündür.

Dünyada 2019 yılı sonlarında ortaya çıkan Covid-19 virüsü de pandemiye neden olmuş ve insanların pek çok alışkanlığının değişmesine sebep olmuştur. En basitinden çalışma alışkanlıkları değişmiş, uzaktan çalışmaya geçilmiştir. Bu dönemde alışveriş alışkanlıkları da değişmiştir. Artık mağazalardan yapılan alışverişler telefonla ya da internetle sipariş şeklinde dönüşmüş, fiziksel para dijital paraya dönmüştür. İnsanların pandemi nedeniyle değişen alışkanlıklarından biri de hijyen alışkanlıklarında olmuştur. Bu kapsamda hijyen ürünlerine olan talep rekor oranda artmış, artık herkes elinde bir dezenfektanla dolaşır hale gelmiştir. Daha önceleri yüzünde cerrahi maske görülen insanların hasta oldukları düşünülürken, şimdi ise bu maskeleri takmayan neredeyse kalmamıştır. Hijyen sağlayabilmek için insanlar tokalaşma alışkanlıklarından vazgeçmişler, aldıkları tüm ürünlere potansiyel hastalık kaynağı muamelesi yaparak onları dezenfekte etmeden kullanmaz olmuşlardır. El yüz yıkama sıklıkları artmıştır. Değişen bu hijyen alışkanlıklarının uzun süre de devam edeceği düşünülebilir. Çizilen bu tabloya göre sonuç olarak tüm dünyada insanların pandemiyle beraber hijyen alışkanlıklarında hiç olmadığı kadar büyük bir değişikliğin yaşandığı söylenebilir. Çalışma kapsamındaysa aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- ✓ Pandeminin neden olduğu değişen hijyen alışkanlıklarının ölçülmesi için nicel araştırmalar yapılabilecek ölçekler geliştirilebilir.

- ✓ Doğru hijyenin nasıl sağlanabileceği ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının daha fazla yapılması gerekebilir.
- ✓ Pandemiye değişen diğer alışkanlıklar üzerinde de çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Hijyen sağlayabilmek için kullanılan kimyasalların anlık ve gelecekte neden olabileceği sorunlar araştırılabilir.

Alana Katkı

Google Trends Üzerinden, Covid-19 ile birlikte toplumun değişen hijyen alışkanlıklarında hangi konuya ne zaman ve ne ölçüde yöneldiği görülebileceği ve toplumu ilgilendiren bazı durumlarda da veri elde edilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Aslan R., Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. Ayrıntı Dergisi, (2020) 8(85).
2. Aşut G., Covid-19 Pandemisi Sırasında Tedavi Almakta Olan Kanser Hastalarında Psikolojik Dayanıklılık ve İlişkili Faktörler, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2020.
3. Budak F. ve Korkmaz Ş., Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi 1 (2020): 62-79.
4. Cengiz, E., Pandemiiden Korunmak İçin Alınan Toplumsal Önlemler, <https://shmyo.gelisim.edu.tr/haber/pandemiden-korunmak-icin-alinan-toplumsal-onlemler>, (Erişim Tarihi: 01.02.2022).
5. Cömert M. ve Özel K., Otel İşletmelerinde Hijyen ve Sanitasyon Kurallarının Mutfak Personeli Tarafından Bilinirlik ve Uygulanma Düzeyi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015;3(16): 310-322.
6. Demir, B., Demşir, S. ve Doğrul, A. C., COVID-19 Salgını Sürecinde Türkiye’de Endişe, Stres, Öfke ve Korkudaki Değişim: Seri-Kesitsel takip Bulguları. Klinik Psikiyatri Dergisi, 2021; 24:537-546.
7. Demirdal T., Uyar S. ve Demirtürk N., Bir Üniversite Hastanesinde Çalışanlarda El Yıkama Uygulamalarının ve Bilgi Düzeylerinin Değerlendirmesi. The Med J of Kocatepe, 2007;8(3): 39-43.
8. Deveci S. E., Açık Y., Ercan E. ve Oğuzöncül A. F., Bir Üniversite Hastanesinde Temizlik Çalışanlarının Temizlik ve Hijyen Konusundaki Davranışlarının Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 2010; 24(2): 123-127.
9. Google Trends, <https://trends.google.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
10. Hasöksüz M., Kılıç S. ve Saraç F., Coronaviruses and SARS-COV-2. Turkish Journal of Medical Sciences. 2020; 50: 549-556.
11. Holt-Lunstad, J., Why social relationships are important for physical health: A systems approach to understanding and modifying risk and protection. Annual review of psychology. 69: 437-458, 2018.
12. İnce M. ve Tor Kadioğlu C. (2020). Tüketicilerin Covid19 (Korona) Virüsüyle Artan Stoklama İsteğinin Online Satın Alma Davranışına Etkisi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16 (29) , 1875-1906.
13. Jumaa P. A., Hand Hygiene: Simple and Complex. International Journal of Infectious Diseases, 2005; 9(1): 3-14.
14. Karahocagil M. K., Yaman G., Gökaş U., Sünnetçioğlu M., Çıkman A., Bilici A., Akdeniz H., Hastane Enfeksiyon Etkenlerinin ve Direnç Profillerinin Belirlenmesi. Van Tıp Dergisi, 2011; 18 (1): 27-32.
15. Kuszewski K. ve Brydak L., The epidemiology and history of influenza. Biomed Pharmacother 2000; 54(4):188-195.
16. Murray P. R., Rosenthal K. S. ve Phaller M. A., Tıbbi mikrobiyoloji kitabı. (Çeviri: C. Başustaoglu). Ankara: Atlas Kitapçılık; 2010:583-93.
17. Özdoğan H. Ü. ve Kartalcık V., Klasik Osmanlıca Dönemi Bir Tıp Metni: İlm-İ Tıbb Ve Dil Özellikleri. Mediterranean Journal of Humanities, 2016; 6(1): 323-336.
18. Park M., Thwaites R. S. ve Openshaw P. J. M., COVID-19: Lessons from SARS and MERS. European Journal of Immunology 2020; 50: 308–316.
19. Şimşek A., Hijyen Alışkanlıklarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi Örneği. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD), 2017; 7(2): 149-156.

20. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Koronavirüs Covid-19 Dünya Haritası, <https://corona.cbddo.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
21. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Koronavirüs Covid-19 Dünya Haritası, <https://corona.cbddo.gov.tr/Home/DeathConfirmedRatio>, (Erişim Tarihi: 25.02.2022).
22. T.C. Sağlık Bakanlığı. COVID-19 (SARS-CoV2 enfeksiyonu) Rehberi. 2020.
23. T.C. Sağlık Bakanlığı: COVID-19 bilgilendirme sayfası. <https://covid19.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
24. T.C. Sağlık Bakanlığı: COVID-19 bilgilendirme sayfası. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>, (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
25. Tözün M. ve Sözman M. K., Halk Sağlığının Tarihsel Gelişimi ve Temel Kavramları The Historical Development and The Fundamental Concepts of Public Health. Smyrna Tıp Dergisi, 2015:58-62.
26. Türk Dil Kurumu (TDK) “Hijyen Tanımı. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=H%C4%B0JYEN, (Erişim Tarihi: 22.12.2020).
27. WHO, Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) - Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV). [https://www.who.int/news-room/detail/23-01-2020-statement-on-the-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committeeregarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/news-room/detail/23-01-2020-statement-on-the-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committeeregarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)). (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
28. World Health Organisation. Middle east respiratory syndrome coronavirus(MERS-CoV). 2020. <https://www.who.int/emergencies/merscov/en/>. (Erişim Tarihi: 21.12.2020).